

EDİRNE KALEİÇİ GELENEKSEL KONUTLARININ PLAN VE CEPHE ÖZELLİKLERİ

Sennur AKANSEL

Trakya Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, EDİRNE
s_akansel@hotmail.com 0284 212 09 30

Makalenin Geliş Tarihi: 20.02.2004

ÖZET: Edirne kenti tarihsel gelişimi boyunca jeopolitik konumu nedeniyle önemli bir yerleşim merkezi olarak gelişimini sürdürmüştür. Özellikle Türkler tarafından alınmasıyla önemi artmış, uzun yıllar Osmanlı İmparatorluğu'na başkentlik yapmış, çok sayıdaki anıt ve sivil mimarlık örneği yapıları ile kendine has tarihi dokusunu ve kimliğini oluşturmuş bir kenttir. Edirne'nin ilk yerleşim çekirdeğini oluşturan Kaleiçi'nde günümüzde ayakta kalmayı başarmış 18.yy. sonu ve 19.yy. başlarına ilişkin kentin sosyal ve kültürel yaşamının göstergesi olan çok sayıda tarihi konut yer almaktadır. Kaleiçi bu yönüyle kentin geçmişteki fiziksel ve sosyo-kültürel yapısına, gelişmesine ışık tutacak bir yerleşim birimidir. Kaleiçi yerleşim biriminde yapılan detaylı bir saptama ve belgeleme çalışmasında 214 tarihi konut tespit edilmiştir. Geleneksel Türk konutu iç sofalı plan tipi ile benzerlikler gösteren tarihi Kaleiçi konutları, kültürel süreklilik açısından gelecek kuşaklara aktarılmalı gereğindeki önemi dikkate alınarak, günümüz yaşam koşullarında, kullanıcı gereksinimlerini karşılayacak biçimde yenilenme olanaklarının sağlanması ve uygun fonksiyonlarla günlük hayata katılmaları gerekmektedir. 1970'li yıllara değin çoğunluğu tarihi konutlardan oluşan yerleşim, bu yıllardan sonra alınan yanlış kararlar, uygulamalar, tarihi konutlara karşı ilgisizlik, bilinçsizlik ve tamamen spekülatif amaçlara hizmet eden katlı yapılaşmanın getirdiği çirkin görüntü sonucu giderek özgün dokusunu yitirmeye başlamıştır. Çoğunlukla kentte yaşayan azınlıklar için tasarlanan bu konutlarda yapılan saptama ve belgeleme çalışmalarıyla; hem konutların tanıtımına yönelik, hem de bu alanda yapılacak yeni yapılara veri oluşturacak özelliklerinin irdelenmesi ve bir tasarım rehberi niteliğine dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla ele alınan çalışmada, yerleşme alanı içinde yer alan tarihi konutların tasarım ve cephe ayrıntıları saptanılmaya çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Geleneksel konut, tarihi kentsel alan, kültürel miras, Edirne-Kaleiçi

Plan and Facade Characteristics of the Traditional Edirne Kaleici Houses

ABSTRACT: Over a long history, the city of Edirne has been developing as an important settlement centre due to its geopolitical location. The importance of Edirne increased especially after it was conquered by the Ottoman Turks and served as the capital city of the Ottoman Empire for a long period of time. It is a city of a peculiar character and identity with its many monuments and samples of civil architecture. Kaleiçi, as the first settlement nucleus of Edirne, has still many historic houses which could manage to survive, reflecting the social and cultural life of the city around the end of 18th and beginning of the 19th centuries. This makes Kaleiçi even more important as a historic settlement unit shedding light on the physical and socio-cultural structure and hence contributing to the further development of Edirne. During a detailed study of determination and documentation, there have been 214 historic house identified. There are a lot of similarities between the historic Kaleiçi houses and the traditional Turkish houses as they both have internal halls. It is key to include these houses in our daily life by renovating them to satisfy the needs of the contemporary life. This would also ensure that the cultural continuity is sustained and transferred to the next generations. Kaleiçi was consist of many historic houses until around mid 1970s but has started to lose its peculiar character and identity owing to construction of many multi-storey apartments as a result of wrong council decisions, applications serving to speculative

purposes. Unconscious and indifferent approach against the historic houses and structures were the other causes of this tragic result. The purpose of the study that was made on Kaleiçi houses which were generally designed to serve the minorities in the community, was to research on the detailed characteristics and to provide data and a sort of design guide for the new structures to be built in this area. A particular endeavour was also made, during this study, to determine the details of design and frontal structure of these historic houses.

Key words: Traditional house, historic urban areas, cultural inheritance, Edirne-Kaleiçi.

YERLEŞİM ÖZELLİKLERİ

Roma ve Bizans dönemlerinde oldukça parlak bir devir yaşamış olan Edirne, 1364 yılında Osmanlıların himayesine geçmiştir. Edirne, I.Murat döneminden İstanbul'un alınışına (1453) değin Osmanlı Devleti'nin Bursa'dan sonra ikinci önemli kenti olmuştur. Türk-Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa kıtasındaki ilk başkenti ve günümüzde de Türkiye Cumhuriyeti'nin yalnız bu kıta üzerinde toprağı bulunan üç ilinden biridir. Edirne'nin tarihi kent merkezi Kaleiçi bölgesi, kentin kuzeyinde Talatpaşa Bulvarı, doğusunda Saraçlar Caddesi ve güneyinde Tunca nehirleri arasında kalan alan içinde, günümüzde birkaç arkeolojik kalıntı dışında, tamamen ortadan kalkmış eski surların çevrelediğı dörtgen şekilli bir sahada, birbirini dik olarak kuzey-güney, doğu-batı yönünde kesen sokakların çevrelediğı 26 hektarlık bir alanı kaplamaktadır. Yaklaşık 160 yapı adasından oluşan Hippodamus karakterli bir yerleşimdir. (Edirne Rehberi, 1987). Şehrin 19. yy sonu görünüşü Şekil 1'de verilmiştir.

Şekil 1. Edirne 19. yy sonu (Selami.M.).

Figure 1. Edirne, at the end of 19th cent. (Selami.M.).

Cadde, sokak ve konutların mimari karakteri açısından kentin diğer yerleşim bölgeleri ile farklılıklar gösteren Kaleiçi yerleşmesi kentin tarihi ticaret merkezi Alipaşa Kapalı Çarşısı'nın batısında yer almaktadır. Alipaşa Kapalı Çarşısı'nın üç kapı ile bağlantısının kurulduğu Saraçlar Caddesi, kentin en işlek ticari ve en yoğun ulaşım aksından biri olarak Kaleiçi yerleşmesinin doğu sınırında yer alır. Güneyde bir yay olarak, Tunca Nehri yerleşmeyi çevrelemekte ve doğal bir sınır olarak kuzeyinde Talatpaşa Bulvarının Tunca Nehri'ni geçtiğı Gazi Mihal Köprüsü ile son bulmaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Edirne Kaleiçi Bölgesi.

Figure 2. Edirne Kaleiçi Region.

Kaleiçi'ndeki yolların genişliğı 5.00m-7.00 m arasındadır. Yoğun bir yerleşim, ticari akslara olan yakınlık, yol kesitlerinin yeterli olmayışı taşıt trafiğini artırmakta ve park sorununu da beraberinde getirmektedir.

Tarihi Edirne kentinin ilk yerleşim çekirdeğini oluşturan Kaleiçi'nde halen ayakta kalan konutların bahçeleri hariç 1-2 park yerinden başka yeşil alanı yoktur.

YAPILANMA KOŞULLARI

Kaleiçi yerleşmesinde yer alan parsellerin özgün biçimleri, 1908 yılında Edirne Belediye Başkanı Dilaver Bey tarafından Fransız uzmanlarca hazırlanmış imar planına göre belirlenmiştir. Düzenlenişinden günümüze değin büyük bir değişime uğramamakla beraber, çok katlı yapılar için daha büyük alanlar elde etmek amacıyla yan yana birkaç parselin birleştirilmesi sonucu büyük parseller elde edilmiştir.

Parseller, tipik bir Anadolu-Türk kentinde olduğu gibi serbest düzende değil aksine dik açılı ada düzenine bağımlı olarak kare ve dikdörtgen parsellerden oluşmaktadır.

Kaleiçi'ndeki tarihsel konutlar sıra konut niteliğindedir. Osmanlı kent dokusu içinde pek karşılaşılmayan sıra ev oluşumu, daha çok azınlık mimarisi olarak ortaya çıkmış, dönemin sosyo-ekonomik yapısının özelliğini yansıtmıştır (Batur ve diğ., 1979). İkiz konut olarak tasarlanmış 4 çift konut da çalışma alanı içinde yer almaktadır (Akansel, 1990).

Genellikle konutların büyük çoğunluğunun bitişik düzende olduğu görülmektedir. Konutların çoğunun sokaktan algılanmayan bir arka bahçeleri, bazılarının da yan bahçeleri bulunmaktadır. Hem yan hem de arka bahçenin yer aldığı konutlar genellikle köşe parseller üzerinde yer almaktadır. Bazı konutlarda hem sokaktan, hem de yan bahçelerden konuta ikinci bir giriş de sağlanmaktadır. Ön bahçeli konut hiç yoktur. Bazılarının sadece yan bahçeden girişleri vardır.

Buna göre konutları parsel içindeki konumlarına göre ;

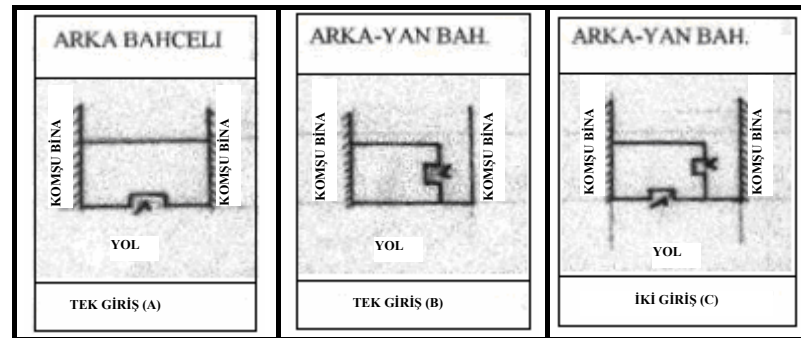
- Bitişik düzende, arka bahçeli sokaktan girişli,
- Bitişik düzende, yan ve arka bahçeli, yan bahçe girişli,
- Bitişik düzende yan ve arka bahçeli bahçe ve sokaktan iki girişli konutlar olarak gruplayabiliriz (Şekil 3).

PLAN ÖZELLİKLERİ

Kaleiçi yerleşmesinde yer alan tarihsel konutlarda plan şemalarının oluşumunda;

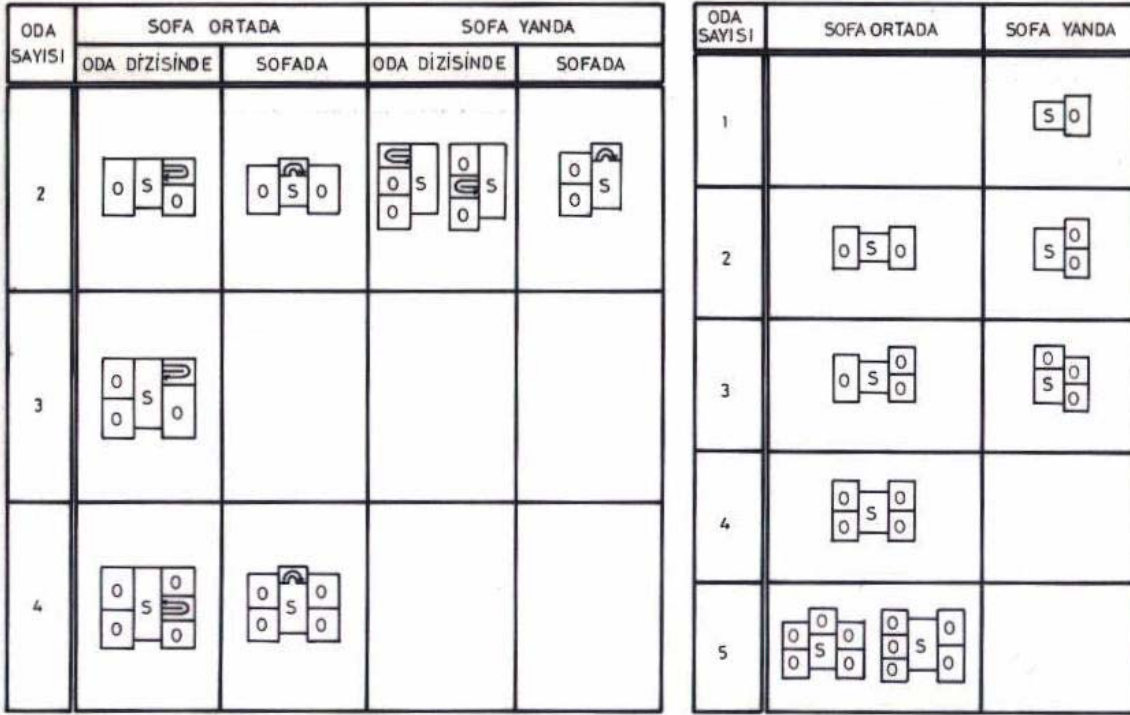
- Konutun bitişik düzende arka bahçeli, ya da arka ve yan bahçeli oluşu,
- Sofanın biçimi (ortada veya yanda yer alması),
- Merdivenin konumu (girişin karşısında veya oda dizisi içinde yer alması),
- Odaların yerleşimi,
- Alt sofanın bahçe ilişkisi,
- Konuttaki zemin katta yer alan servis mekanlarının yeri etkin rol oynamıştır.

Edirne eski kent merkezi Kaleiçi'nde yer alan konutların plan şemasının belirlenmesinde en etkin rol oynayan mekan öğeleri; odalar ve sofadır. Geleneksel Türk konutunun da biçimlenmesinde bu iki öğe dikkate alındığında, Kaleiçi geleneksel konutlarının eski Türk konutu plan şeması ile benzerlikler içerdiği görülmektedir. Kaleiçi'nde yer alan tüm konutların plan şemaları incelendiğinde, geleneksel Türk konutunun "iç sofalı plan" tipi özelliklerini yansıttığını söyleyebiliriz. Aynı zamanda "karnıyarık" sistem olarak da adlandırılan bu tip plan şemasının "eyvanlı" ve "yan sofalı" plan tipi dışında kalan tüm kendi içindeki alt tipleri (Eldem,1968) bu bölge içinde uygulanmıştır (Şekil 4).

Şekil 3. Sokaktan konuta giriş seçenekleri.

Figure 3. Alternative entrances from street to houses.

Şekil 4. Mekan düzeni (Merdiven ve odalar arası ilişkiye göre).

Figure 4. Residence order (Depending on the stair-room relation).

Kaleiçi'nde yer alan tarihi konutlar incelendiğinde, oda ve sofa ilişkisi dikkate alınarak iki farklı plan şemasının bulunduğu saptanmıştır. Bunlar odaların düzenleniş biçimlerine göre 'sofanın ortada' ve 'sofanın yanda' yer aldığı plan tipleridir. Konutların bir ya da iki katlı olmaları ile değişmeyen bu iki plan tipi arasında kullanılan seçeneği belirleyen en önemli etken konutun yer aldığı parselin büyüklüğüdür.

Kaleiçi bölgesinde yaşayan azınlıklar için inşaa edilen bu konutlar, geleneksel Türk konutunun Marmara Bölgesi ve Batı Trakya'daki yaygın kullanımı, Edirne'nin İstanbul Bölgesi etki alanı içinde yer aldığını göz önünde bulundurursak, geleneksel konut ile benzerlikleri yadsınamaz. Ancak Edirne Kaleiçi bölgesinde yer alan konutların inşa edildiği zaman dilimi ve İstanbul bölgesinin etkileri göz önüne alındığında yörede uygulanma olasılığı olabilecek geleneksel Türk konutu 'orta sofalı' plan tipi ise yörede hiç uygulanmamıştır. Bu olguda en önemli etken olarak, orta sofalı plan tipinde konutun üç ya da dört cephesinin acık olması gerekirken, yöredeki egemen yapılanma düzeninin bitişik olması ve konutların yer aldığı parsellerin küçük oluşu gösterilebilir (Resim 1).

Bodrum+iki katlı konutlarda plan seçeneklerini oluşturan bir etken de merdivenin konumudur. Yapılan saptama çalışmalarında bu tür konutlarda merdivenin konumu için üç ayrı seçenekte yerleştirilme biçiminin uygulandığı görülmüştür. Yerleşme içinde toplam 102 adet olan bodrum+iki katlı konutlarda; 56 adet merdiven sofada, 22 adet merdiven iki oda arasında ve 24 adet merdiven oda sırası sonunda olarak dağılmaktadır. Uygulanma oranı en yüksek olan; merdivenin sofada yer aldığı düzenlemede, genellikle merdivenin yükselen kolu altından bahçeye ya da wc-mutfak gibi konut hizmet mekanlarına geçilmektedir (Şekil 5).

Konutların bahçe ile bağlantısının sağlanması için girişin karşı yüzeyinde bahçeye açılan bir kapı yer almaktadır. Sofanın doğal aydınlatılması ve havalandırılmasını sağlayan bu düzenleme yalnızca bitişik düzenli ve küçük parselli ve genellikle merdivenin iki oda arasında veya sonunda yer aldığı uygulamalar ile tek katlı konutlardaki uygulamalardır. Bir başka seçenek de, sofada yer alan merdivenin yükselen kolunun altında açılan bir kapı ile düzenlenmiş şeklidir.

Cumhuriyet Cad. No: 9

Maarif Cad. No: 18

Alipaşa Ortakapı Cad. No: 17

Alipaşa Ortakapı Cad. No: 8

Gazipaşa Cad. No: 26

Resim 1. Konutlardan görünüşler.

Picture 1. Views from houses.

ODA SAYISI	MERDİVEN SOFADA		MERDİVEN İKİ ODA ARASINDA		MERDİVEN ODA SIRASI SONUNDA	
	alt-üst kat	üst kat	alt-üst kat	üst kat	alt-üst kat	üst kat
2 odalı						
3 odalı						
4 odalı						
5 odalı						

Şekil 5. Merdivenin konumu.

Figure 5. Position of stairs.

Günümüzde özgün iç mekan kullanım özelliklerini büyük ölçüde yitirmiş olan Kaleiçi tarihi konutlarında tuvalet, mutfak vb. servis mekanlarının özgün tasarımındaki yeri konusunda bir saptama yapılamamıştır. Tarihi konutların tasarımında genellikle konuta bitişik ya da konutla dış bağlantılı olarak kullanıldığı düşünülen bu mekanlar, günümüz koşullarına uydurulmak ve konut konforunu artırmak amacıyla; konut içinde yapılan iç ekler ile değiştirilmiştir.

CEPHE ÖZELLİKLERİ

Kaleiçi'ndeki tarihi konutların alt ve üst katlarının planlamalarında izlenen tutum aynıdır. Üst katlarda yer alan kapalı ve açık çıkmalar ile plan şemaları hareketlilik kazanmıştır. Bazı konutlarda da görüş hakimiyetini artırmak için cihannümler ve çatı aralarının kullanımı ile tasarımlar zenginleştirilmiştir (Resim 2).

Sokak silüetlerindeki görsel etkiyi artıran önemli bir etken de kullanılan malzemedir. Bu malzemeler ahşap, taş, sıva ve kiremitlerdir. Zaman içinde aşınan bu malzemeler konutlara özel görsel değerler katmaktadır. Ayrıca farklı

yüksekliklerdeki konutların yerleşme içinde yer almaları ve farklı çatı düzenlemeleri ile yer yer görülen cihannümler ile sokak silüetlerini ve perspektiflerini zenginleştiren görüntüler oluşmaktadır.

Kaleiçi yerleşme alanı içinde yapılan çalışma sırasında; plan şemalarında sofanın yanda olduğu 73 adet konut saptanmıştır. Bu plan şemalarında en fazla üç oda yer alır. En yaygın kullanım şekli iki odalı plan tipidir. Sofanın oda dizileri ortasında yer aldığı 141 adet konut saptanmıştır. En yaygın kullanım biçimi 4 odalı plan şemasıdır.

Kaleiçi tarihsel konutlarında "geleneksel Türk evi" nde olduğu gibi belirgin bir ana katın bulunmadığı, her iki katta bulunan mekan öğeleri incelendiğinde özel bir ayırım yapılmadığı ve plan şemalarının aynı olduğu görülmektedir. Genellikle zemin kat ve üst kat planları aynı olmakla birlikte bazı konutlarda (Cumhuriyet cad.No:9'daki konut gibi) alt kata göre üst kat planı değişmektedir. Sokağa daha fazla oda yönlendirmek amacı ile yapılan plan şeması değişikliği, üst katlarda yer alan sofaların konumu ve boyutlandırılmasında değişikliklere yol açmaktadır.

Gazipaşa Cad. No: 23

Gazipaşa Cad. No: 28

Osmaniye Cad. No: 52

Resim 2. Cihannümalı konutlardan örnekler.
Picture 2. Samples from houses roof terraces.

Dış cephelerde yer alan;kapalı çıkma, balkon, kapı, pencere, bingiler, saçak süslemeleri, giriş sahanlığı ve balkon korkuluklarında kullanılan ahşap ya boyanmış

ya da doğal haline bırakılmıştır. Balkon, giriş sahanlığı korkulukları ve bingilerde kullanılan demir ise ya boyanmış ya da zaman içinde kararmakla birlikte konut görünüşünü bozmamaktadır. Bazı konutların dış cephelerinde kullanılan ahşap kaplamaların bir kısmı doğal görünümüne bırakılmış, bir kısmı boyanmış; sıvalı yüzeyler de çeşitli renklerde boyanmıştır.

Cephe tipolojisi hazırlanırken giriş kapısı esas alınarak giriş kapısının üstünde açık (balkon) ve kapalı çıkma olmasına göre seçenekler oluşturulmuştur (Şekil 6,7).

CEPHE ELEMANLARI

Kaleiçi tarihsel konutlarında cephe elemanları giriş kapısı, pencereler, açık-kapalı çıkmalar ve bezemeler olarak gruplandırılmıştır.

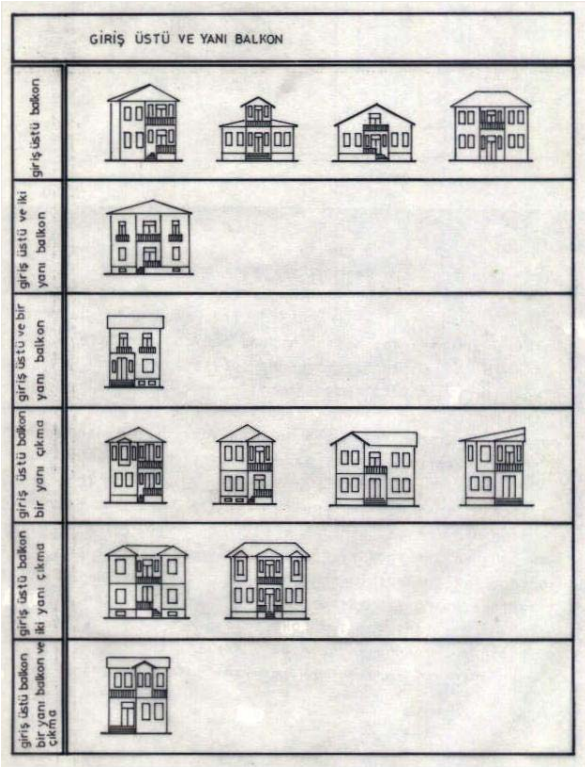
KAPILAR

Edirne Kaleiçi'nde yer alan konutların hepsinde, giriş kapısı bir niş içinde yer almaktadır. Sofaya ışık almak üzere, üstünde ve girişi denetlemek amacıyla kapıların yan tarafında pencere düzenlenmiştir (İzmir cad.No:14 ve Alipaşa Orta Kapı cad.17 nolu konutta vb.diğer konutlarda olduğu gibi). Sofa boyutlarının elverdiği durumlarda ya iki yana pencereler açılmakta ya da kapı yana çekilerek tek yanda pencere düzenlenmektedir.

Sokak cephesinden yaklaşık 1.20 m. derinlikteki giriş nişinde sokak kotuna ulaşmak için düzenlenen merdivenler sınıflandırıldığında;

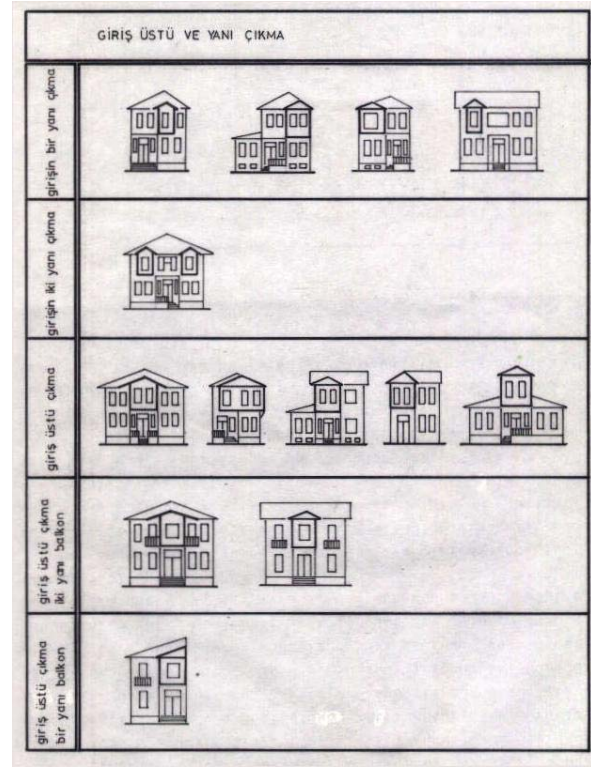
- merdiven hiç olmayan (İzmir cad.No:25),
- tüm giriş nişini kaplayan (Türkocağı cad., No:14),
- basamakların, sahanlığın bir yanında (Alipaşa Orta Kapı cad., No:18),
- basamakların, sahanlığın iki yanında (Cumhuriyet cad., No:21),
- basamakların, sahanlığın ortasında ortasında (Osman Nuri Peremeci sok., No:38)

yer aldığı seçeneklerle karşılaşmaktayız (Şekil 8, Resim 3).

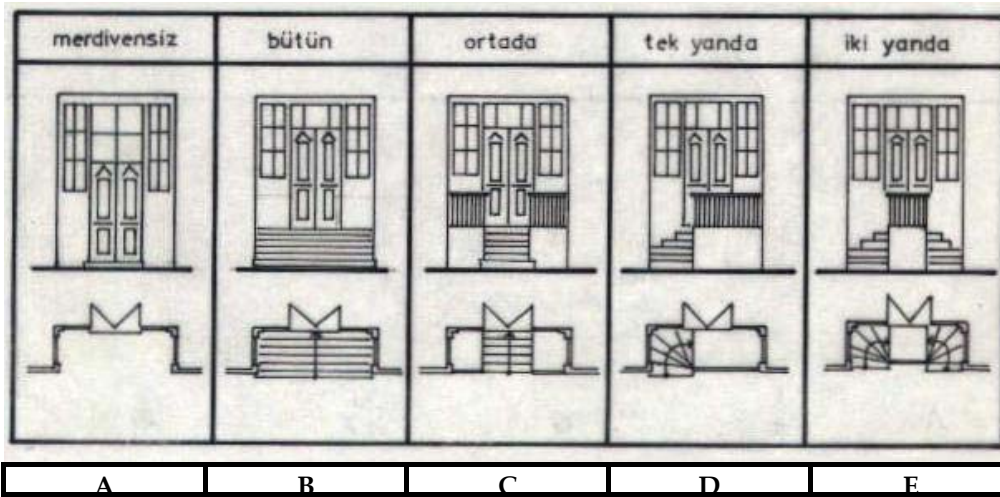
Şekil 6. Cephe tipolojisi. (Girişe göre balkonun konumu).

Figure 6. Typical facade (Position of balcony with respect to entrance).

Şekil 7. Cephe tipolojisi. (Girişe göre kapalı çıkmanın konumu).

Figure 7. Typical facade (Position of covered overhang with respect to entrance).

Şekil 8. Giriş kapılarında merdiven konumları.

Figure 8. Position of stairs at entrance doors.

Resim 3. Giriş kapılarından örnekler.

Picture 3. Samples of entrance doors.

Giriş kapısından sofaya girildiğinde ise soyunma-giyinme, ayakkabı koyma amacı ile bir veya iki basamak farkı ile düzenlenmiş, yöresel adı eşik olarak adlandırılan bir kot farkı ile, sofa kullanımı ile giriş ayırt edilmiştir. Basamaklarda kullanılan malzeme taş veya ahşaptır.

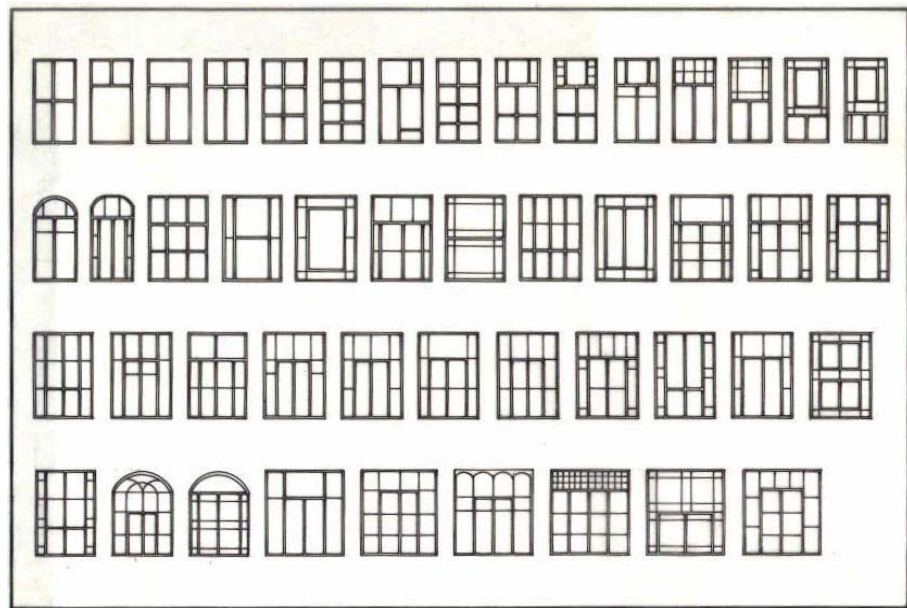
Kapılar çift kanatlı, ahşap, 1.80-2.10 m arasında yükseklikleri değişen, tepe pencereleri ile yüksekliğin 4.00 m'ye kadar ulaştığı seçenekler de vardır.

PENCERELER

Kaleiçi tarihsel konutlarında dışarı ile bağlantıyı sağlayan öğelerden biri olan

pencereler, konutların çoğunun bitişik düzende tasarlanmış olmaları nedeni ile genellikle sokağa ve arka bahçeye olmak üzere iki cephede yer almaktadır. Köşe parsel üzerinde yer alan yan bahçeli konutlarda üçüncü bir cephede pencere açma olanağı ortaya çıkmaktadır (Şekil 9).

Geleneksel Türk konutunda zemin katlarının olabildiğince dışa kapalı tutulmasına ve üst mekanlarda yoğun bir iç dış ilişki kurulmasına karşın Kaleiçi tarihsel konutlarında bu ayrım söz konusu olmamaktadır. Zemin katın sağır tutulması gibi bir gelenek yoktur. Pencereler hem zemin katta hem de üst katlarda ön ve arka cephelerde, köşe parselde ise üçüncü cephede yer alır.

Şekil 9. Pencere seçenekleri.

Figure 9. Alternative Windows.

Plan şemasının konumuna göre girişin bir yada iki yanında yer alan odalarda açılan pencere sayısı genellikle ikidir. Arsanın dar olduğu durumlarda açılan pencere sayısı bire inmekte buna karşın boyutları değişmektedir. Üst katlarda açık ve kapalı çıkmalarda pencere tipi değişik düzenlenmektedir (Resim 4).

Fırın Sok. No: 20

Balıkpazarı Cad. No: 59

Alipaşa Ortakapı Cad. No:

Resim 4. Pencere örnekleri.
Picture 4. Window samples.

Kaleiçi tarihi konutlarında saptanan pencere boyutları; 0.80–2.30 m. arasında değişmektedir. Ana giriş kapısında yer alan pencere boyutları; 0.60–1.00 m. arasındadır. Pencere ortalaması yükseklikleri 1.80–2.90 m. arasındadır. Pencere açıklıklarında, farklı kayıt düzenleme seçenekleri uygulanmıştır.

ÇIKMALAR

Kaleiçi tarihsel konutlarında; ışığı, görüş hakimiyetini arttırmak, havalandırma sağlamak üst katlarda zemin kata oranla daha fazla kullanım alanı elde etmek amacıyla düzenlenen kapalı ve açık çıkmalar zengin cephe alternatiflerinin oluşmasını sağlamaktadır.

Kaleiçi tarihsel konutlarında çıkmalar; konutun tüm cephesinde, ortada, bir yanda, iki yanda veya köşede düzenlenmişlerdir.

BEZEMELER.

Kaleiçi tarihsel konutlarının dış cephelerindeki bezemeler 19.yy süsleme sanatının etkisi ile Türk Mimarisindeki yansımalarıdır. Daha çok kagir binalarda üçgen alınlık ve duvara gömülü plastr ve sütun başlıkları örneklerinin yanı sıra bazı ahşap yapılarda da benzer bezeme uygulamaları görülmektedir.

Açık ve kapalı çıkmaların altında taşıyıcı özelliğinin yanı sıra bezeme elemanları olarak düzenlenmiş ve değişik motiflerle karşımıza çıkan bingilerin ahşap ve demir örnekleri zaman içinde aşınıp şekillerini yitirseler bile çok sayıda farklı örnekleri konutların görsel zenginliğine büyük ölçüde katkıda bulunmaktadır (Resim 5.).

SONUÇ

Tarihi gelişmenin her çağında günlük insan yaşantısı ile konut arasında organik bir bağlantı olmuştur. Bu açıdan değerlendirildiği zaman Türk tarihinin toplum stürüktürünü tanımak ve anlamak bakımından en önemli kalıntılarından biri belki de en başta geleni geleneksel Türk konutu ve şehir stürüktürüdür (Kuban, 1973).

Osmaniye Cad. No: 52

İzmir Cad. No: 36

Cumhuriyet Cad. No: 29

Resim 5. Bingi tiplerine örnekler.
Picture5. Samples to support types.

Tarihsel değerler açısından, anıt eserler dışında oldukça ihmal edilmiş Edirne kenti; sivil mimarlık örneği tarihsel konutlarını büyük ölçüde yitirmiştir. Sivil mimarlık örneği sayılan geleneksel konutlar büyük bir çoğunlukla Kaleiçi yerleşiminde yer almaktadır. Bu konutların plan, cephe ve cephe elemanlarının özelliklerini ortaya koymak üzere yapılan bu çalışmada; konutların çoğunlukla zemin katı taş olmak üzere üst katlarda taşıyıcı sistem ahşap ve kerpiç dolgu yapı sistemini uygun biçimde inşaa edildiği, çağdaş yaşam koşullarına uydurmak

amacıyla günümüz teknolojisiyle ilaveler yapıldığı gözlenmiştir.

İncelenmiş olan tarihsel konutların yapım sistemi, plan şeması ve plan özellikleri açısından geleneksel Türk konutuyla benzerlikler içerdiği, bunun yanı sıra bazı farklılıklar gösterdiği de görülmektedir. Daha çok 'iç sofalı' plan tipiyle benzerlikler gösterirken, bir kısmı da 'dış sofalı' plan tipiyle benzerlikler gösterir. Bu plan tipiyle benzerlik gösteren konutlar, odaların birbirine sofa ile bağlanması tanımına genelde uymamaktadır. Sofa tümüyle kapalıdır. Sadece konuta giriş ve bahçeye çıkış kısmı camlıdır. Odalar sofanın bir yanında yer alır, diğer yan sağır duvardır. Bu hem yerleşme düzeninden (sıra ev), iklimsel nedenlerden ve parselin küçüklüğünden kaynaklanır. Mekan kullanımı ve planlama düzeni açısından değerlendirildiğinde geleneksel Türk konutuyla benzerlikler gösterse de kullanım açısından kendine özgü bir mimari tarzı oluşmuştur.

Geçmiş ile gelecek arasındaki dengeyi oluşturacak kendine has özellikleri olan Kaleiçi konutları korundukları ve yaşama katıldıkları oranda kente katkıları olacaktır. Bunun içinde ilk adım mevcut konut stokunun bulunduğu bu bölgede detaylı bir belgeleme ve saptama çalışmasıdır. Kentlerin ya da kent parçalarının korunması kültürel mirası belgeleme ve eğitim amacının ötesinde estetik açıdan da kentlere vazgeçilmez ve yeri doldurulmaz katkılar sağlar. Günümüzün git gide birbirine daha çok benzeyen kentlerinde yerel farklılıkların ve değerlerin ortaya konması açısından korunmuş çevreler tek düzelik ve yeknesaklığa karşı zengin olanaklar sunmaktadır (Ulusoy,1994).

Buldukları kentlerin ve çevrelerin, prestij noktaları olması gereken bu değerler çevreye akıllı, duyarlı ve ekonomik bir saygıyla yaklaşan yasa ve yönetmeliklerle ayakta kalmaları garanti altına alınmalı, yapıların karakterlerine saygı göstermeyi ihmal etmeden, konutların çağdaş yaşamın gereklerine uygun donatılarla ve konut potansiyeli olarak kullanılması sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akansel, S., " Edirne Kaleiçi Geleneksel Konutlarında Plan ve Cephe Analizi" Yüksek Lisans Tezi, T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne 1990, s: 34
- Batur, A., Yücel, A., Fersan, N., " İstanbul'da 19. Y.Y Sıra Evleri Koruma ve Yeniden Kullanım İçin Bir Monografik Araştırma", O.D.T.Ü Mimarlık Fakültesi Dergisi Cilt:5, No: 2, Ankara, 1979, s: 185-203
- Eldem, S.H., "Türk Evi Plan Tipleri", İ.T.Ü. Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul, 1968, s: 93
- Edirne Rehberi, İkinokta Araştırma Basım Yayın organizasyon, 1987, s: 7
- Kuban, D., " Türkiye'de ve Özellikle İstanbul'da Ahşap Konut Mimarisi ve Korunması İle İlgili Sorunlar", Mimarlık 1973/6, s: 6
- Selami, M., City and Neighbourhood of Edirne, The Encyclopedia of Islam, s.687
- Ulusoy, Z., "Kentsel Korumanın Fiziksel ve Toplumsal Boyutları", 2. Kentsel Koruma ve Yenilemeler Kolokiyumu, M.S.Ü., İstanbul, 1994, s:96-99